

Albert van Beijeren van Schagen en Adriana van Nijenrode, deel 1

Albert, Albert of Aelbrecht van Schagen is de tweede heer van Schagen en Adriaan of Adriana van Nijenrode is zijn vrouw. Over Albert is al veel geschreven. Het meeste is te vinden in de dissertatie van Bregman¹⁾ en, steunend op Bregman, in het standaardwerk over Schagen van Lambooij e.a.²⁾. Ook zijn er schilderijen van hem bekend, te vinden in het laatst genoemde werk en in *Slot Schagen*, het boek van Diederik en Timmer³⁾.

Albert van Beijeren van Schagen is geboren in plusminus 1431, indien hij het eerste kind is geweest van Willem van Beijeren en Johanna van Hodenpijl, of in 1433 (plus of min) indien hij het tweede kind was. Hij is in ieder geval de oudste zoon van Willem van Beijeren, de eerste heer van Schagen. Albert heeft twee zussen en twee broers, een oudere bastaardbroer (Antonis) en een vermoedelijk jongere bastaardzus (Belije). Van de broers is Willem de jongste en Jan de middelste. Willem wordt heer van Burghorn in 1463 en Jan? Wordt Jan 'in reserve' gehouden? Hij wordt pas vele jaren later heer van Burghorn, eerst als vervanger van zijn broer in 1475 en later definitief in 1481.

Alle drie de broers vervullen ook andere functies. Zo is Albert heemraad in Rijnland, Willem vervult een kapiteinsfunctie, een aantal manschappen uit Haarlem aanvoerend in de strijd rond Neuss (zie kader), en verder vinden we hem als schepen en ook een keer als burgemeester in Haarlem, en Jan is in Haarlem te vinden als schout, schepen en vele jaren als burgemeester⁴⁾.

Albert volgde zijn vader op, op 2 maart 1466⁵⁾. Er is geen reden bekend waarom juist op die dag. Zijn vader is dan 77 of 79 jaar oud. Vond die 77 een 'mooi' getal, was het mooi geweest? Een jaar later in 1467, werd Albert bij gelegenheid van de slag bij Luik door zijn vorst, Karel de Stoute, tot ridder geslagen, aldus Dirk Burger van Schoorel.⁶⁾ Hij had inmiddels een functie als heemraad in Rijnland. En hij had een vrouw gevonden. Of: er was een vrouw voor hem gevonden, woonachtig in Utrecht. Dit laatste geeft meteen iets aan. De kinderen van Willem van Beijeren, de bastaard van Holland, eerste heer van Schagen, waren zeer bekend met en binnen de Hollandse adel, zoals die in Den Haag, Utrecht, Haarlem en andere wat grotere steden elkaar trof, rondom het grote machtscentrum Den Haag, of dat andere grote machtscentrum, de bisschopsstad Utrecht. Schagen was en bleef voor hen een uithoek, die weliswaar bestuurd moest worden en waar je dus regelmatig je gezicht moest laten zien, maar die je niet diende tot permanente verblijfplaats. Voor de dagelijkse gang van zaken benoemde je een rentmeester.

Na de pensionering van vader Willem was het de bedoeling dat Albert zorgde voor de jaarlijkse uitkering aan zijn broers en zussen. Philips de Goede had immers in 1444 op verzoek van Willem van Beijeren aan deze laatste toegestaan jaarlijks een rente uit te keren aan zijn kinderen, zodat die hun adellijke staat zouden kunnen voeren. Dat geld kwam uit de inkomsten van de visserij van de Schager en Nedorper Koggen en/of uit de inkomsten van de heerlijkheid Schagen. Albert weigerde echter dat geld uit te keren – hoewel hij op Sinte Martijns dag in de winter van 1465 had beloofd dat te doen⁷⁾ - en hij had wel een punt. Het was een afspraak die zijn vader had gemaakt met goedkeuring van Philips de Goede en Albert ging er min of meer van uit dat die afspraak gold zolang zijn vader leefde. Dus die moest er dan ook maar voor zorgen. Zo ging het ook. Bovendien is het niet onmogelijk dat Albert redeneerde dat hij als heer van Schagen alle inkomsten van de heerlijkheid Schagen nodig had om aan zijn verplichtingen te kunnen én tegenover zijn heer én tegenover zijn onderdanen. Hierover later nog iets meer.

Willem keerde inderdaad – vermoedelijk tegen zijn zin, omdat hij het ook moest stellen met minder inkomsten - tenslotte dat jaarlijkse bedrag ook na zijn 'pensionering' uit aan zijn kinderen, tot zijn dood in 1473. Volgens de afspraak was het daarna de beurt aan Albert om de toelage aan zijn broers en zussen te betalen, maar ook toen weigerde hij dat.

Zijn zwager, Philips Ruijchrock van de Werve, de man van Alberts' zus Johanna (Janna), nam dat niet en spande een proces aan, dat hij won⁸⁾. Albert keerde aan zijn zus Johanna, de vrouw van

Ruijchrock. Een keer de rente uit, maar weigerde opneiwu het jaar daarop. Bovendien weigerde hij nog steeds aan zijn verplichtingen te voldoen tegenover zijn zus Barbara en zijn broers Jan en Willem.

Het proces aangespannen door zijn broers en zuster Barabara, dat beoogde de heerlijkheid op te delen tussen de vijf kinderen eindigde ermee dat Albert een waarborgsom moest storten, inhoudende de inkomsten van de heerlijkheid Schagen, zodat de jaarlijks uit te keren rente aan zijn broers en zussen doorgang kon vinden. Albert weigerde dat, omdat hij ervan uitging dat Philips de Goede hem de heerlijkheid in leen had gegeven zonder 'enig voorbehoud' en dus hoefde hij niemand iets te betalen.

De processen die Jan, Willem en Barbara aanspanden als gevolg waarvan hij veroordeeld werd om de renten te betalen, trachtte Albert bovendien te vertragen. Hij trok met meer manchappen dan waartoe hij verplicht was naar Neuss (in het tijdvak half 1474 – half 1475) en voerde dus aan dat hij het proces niet kon bijwonen. Het Hof van Holland zag echter reden om het proces stil te leggen. Het veroordeelde hem tot betaling van de renten. Dat weigerde hij.⁹⁾

Uiteindelijk heeft dat ertoe geleid dat hij een gewapende macht bij zijn kasteel in Schagen zag verschijnen. De stadhouder van Holland, Wolfert van Borsselle, besloot op te treden, een troep soldaten aangevuld met burgers uit Alkmaar, Haarlem en andere plaatsen onder leiding van Filips van Wassenaar marcheerde naar Schagen.

In de Dagvaarten Holland¹⁰⁾ werd het volgende opgetekend, overgenomen uit de Divisiechroniek van Cornelis Aurelius:

"1477 december 4, Egmond en Schoorl

In den jare M.CCCC.LXXVII (1477) so wert mit vollen gerechte verwonnen here Aelbrecht die anderde (= tweede) heer van Scagen van rebelheyt tegen sinen here den grave van Hollant, ende van der violence ende ghewelden die hi gedaen hadde teghen sine broeders Jan en Willem ende meer andere goede treflike mannen tot vele plaetsen in Hollant geseten, ende wert condempneert ende gewesen mit rechte enen ygelic te voldoen. Mer here Aelbrecht van Scagen, ridder, en achte hier niet op ende bleef op zijn huys tot Scagen leggen ende en woude niemant niet geven noch voldoen. Waerom dat die steden van Hollant groot ende clein concludeerden ende sloten tesamen, dat si hem op sijn huys beleggen wouden. Soe zijn dan gecomen die here Van der Vere (= Wolfert van Borsselen), de stathouder van Hollant, Zeelant ende Vrieslandt, heere Phillips van Wassenaer, here van Voerburch, here Jan van Cruningen, here van Pamelan mit meer andere here, ridderen ende edelen van Hollant, hebbende mit hem vele cloecke mannen van Haerlem, Leyden, Delft, Amstelredam ende Alcmer.

Dese alte samen vergadert wesende tot Egmondt ende Scoerl op Sinte Barbaren dach (4 december), togen voert voer dat huys tot Scagen. Here Aelbrecht van Scagen siende dit grote volck voer sijn huys, ende genen macht en hadde die te wederstaen, ghinc hi van den huysse ende gaf hem in genaden ende handen des stathouders ende wert gevangen gebrocht inden Hage ende in hoesscher hoede en vangensissen geset, ende daer in te bliven ter tijt toe dat dye creditoren ende schuldeners betaelt soude wesen. Ten lesten wert hi gevangen gebrocht op tslot tot Medemblic, ende starf hi int jaer M.CCCC.LXXX. (1480) omtrent Sinte Bertelmeesdach (24 augustus) ende wert tot Scagen begraven.

Albert gaf zich dus zonder slag of stoot over en werd gevankelijk naar Den Haag gebracht. Het Hof veroordeelde hem ertoe het eens te worden met zijn schuldeisers; een en ander leidde er uiteindelijk toe dat hij in gevangenschap werd gehouden in het slot te Medemblik. Daar zal hij vrij kort na januari, nadat zijn schulden al dan niet naar tevredenheid van de schuldeisers geregerld waren, zijn aangekomen.

Op 24 augustus - Sint Barthelomeusdag - 1480 stierf hij daar¹¹⁾. Hij werd begraven in Schagen in het familiegraf in de kerk.

Onder voogdijschap van Jan van Beijeren van Schagen¹²⁾ werd Alberts dochter Josina Vrouwe van Schagen. Ze was toen ongeveer 14 jaar oud. Aan het eind van dat jaar, kort voor 4 september 1480,

trouwde ze met Wouter van Egmond. Dat huwelijk werd gearrangeerd door de heer van Egmond, oom van Wouter, met goedkeuring van keizer Maximiliaan. Schagen moest uiteraard een wettig Heer of een wettige Vrouwe hebben¹³⁾.

Het laatste deel van het leven van Albert van Beijeren van Schagen bracht hij door in gevangenschap in het kasteel van Medemblik. Toch kleeft daaraan iets merkwaardigs. Op 31 juli 1477 verzorgde hij een douarie en lijftocht ten gunste van zijn vrouw Adriana van Nijenrode. Deze werd bekrachtigd door Maria van Bourgondië de landvoogdes. Vermoedde hij iets, verwachtte hij of verwachtte zij een wending in zijn bestaan die dat nodig maakte?

Adriana zou bij zijn sterven de inkomsten verwerven uit huis en burg van Schagen en daarnaast nog eens 50 ponden per jaar uit de heerlijkheid Schagen. Dit was de derde keer dat Albert zijn vrouw Adriana lijftochtte. Een half jaar later zat hij in voorlopige hechtenis in Den Haag.

Op 8 april 1478 sturen Maximiliaan van Oostenrijk en Maria, hertogin van Bourgondië een brief van remissie (= kwijtschelding, verzachting) betreffende Albert van Schagen aan het Hof van Holland. Op grond hiervan doet dit Hof op 13 juni 1478 de uitspraak dat hij hersteld wordt in zijn vorige staat en goede naam, hoewel hij veroordeeld was tot het betalen van tienduizend leeuwen en om die reden gevangen gehouden werd in het kasteel te Medemblik. Des te merkwaardiger is het dat hij dan toch sterft in Medemblik, klaarblijkelijk in het slot aldaar. In gevangenschap? Op vrijwillige basis? Hersteld in eer, maar afziend van de mogelijkheid opnieuw heer van Schagen te zijn en derhalve zijn dochter en broer Jan verlossend van die taak? Wouter van Egmond is immers dan nog niet getrouwd met zijn dochter Josina. Dat gebeurt nog geen maand na zijn overlijden, vlak voor of direct na zijn begrafenis in Schagen.

In mei 1478 verzorgt hij nog iets voor zijn vrouw in verband met de dood van haar vader Gijsbert van Nijenrode van Velsen¹⁴⁾. Ze houden kortom hoe dan ook een nauw contact tijdens zijn gevangenschap en zijn op de hoogte van elkaars wel en wee. Immers de vader van Adriana sterft enige jaren daarvoor, zonder dat precies bekend is wanneer.

Albert gedroeg zich waarschijnlijk zijn leven lang recalcitrant, hij gooide voortdurend zijn kop in de wind, deed niet wat er van hem werd verwacht. Het moet ook wel een eigenschap zijn geweest die al vroeg is opgevallen. Was dat de reden waarom zijn vader zijn jongste zoon heer van Burghorn maakte en niet zijn tweede zoon Jan? Hield hij deze laatste 'in reserve'? Maar kon hij niet anders dan aan zijn oudste zoon de heerlijkheid overdragen toen hij zelf de kracht niet meer had toen hij 77 jaar oud was? Speculatie.

Toch duurde het verdacht lang voordat zijn poorters van Schagen hem hulde brachten. Dat wil zeggen dat zij al die tijd niet hadden gezworen hem te gehoorzamen en dat hij op zijn beurt niet had kunnen zweren zijn Schager bevolking in alles bij te staan en hun veiligheid te garanderen, zich houdend aan de handvesten van zijn vader en de voorgaande graven en gravinnen van Holland. Was ook hen opgevallen dat Albert niet 'betrouwbaar' was?¹⁵⁾

Of (be)vonden ze dat er 'een steekje los' was bij hem? Ondanks de opdracht van zijn vader de jaarlijkse uitkering van de renten aan zijn broers en zusters te verzorgen, deed Albert dat niet. Zijn vader deed dat na enig aandringen wel tot aan diens dood. Daarna moest Albert er voor zorgen, maar hij weigerde halsstarrig, wat eerst een aantal rechtszaken en tenslotte zijn gevangenschap tot gevolg had.

Of was er wat dat betreft iets anders aan de hand? Stond Albert in zijn recht? Had vader Willem hier en daar zijn hand overspeeld? Was Albert bevreesd dat hij zijn adellijke staat niet kon voeren indien hij jaarlijks een enorm bedrag aan zijn twee broers en twee zussen moest uitkeren uit de inkomsten van de visserij en die van de heerlijkheid Schagen en Schagerkogge?

Er is de mare dat ook Albert naar Neuss trok met meer manchappen dan waartoe hij verplicht was in gevolge zijn inkomsten¹⁶⁾. Die mare wordt niet bevestigd door Cornelis Aurelius in zijn Divisiechroniek die een opsomming geeft van alle edelen die naar Neus gingen met hun manschappen, inclusief

Alberts broer Willem, die er, op bevel van Karel de Stoute, heen trok aan het hoofd van een contingent Haarlemmers.

In 1475 bedragen de inkomsten van de heerlijkheid Schagen 781 pond, getuige de *Valor feodorum*¹⁷⁾. Karel de Stoute liet ook in dat jaar, net als in voorgaande jaren, uitzoeken wat de inkomsten waren van zijn leenmannen en achterleenmannen, zodat hij hen met het juiste aantal paarden, manschappen en wapens kon oproepen voor de oorlogen die hij voerde. Het gaat in het geval van Albert om een flink bedrag, hij hoorde daarmee tot de top tien van inkomsten - de toenmalige Quote 500 - maar hij raakte waarschijnlijk de helft kwijt aan de uitkeringen aan zijn broers en zussen. En dat jaar in jaar uit. Hij vond dat maar niks. En zo lang zijn vader leefde nadat de heerlijkheid was overgedragen aan Albert, had die ook recht op zijn lijftocht en ook dat drukte op de inkomsten voor Albert, nog zeven jaar lang nadat hij de heerlijkheid overgedragen gekregen had.

Nog geen half jaar nadat hij in kasteel Medemblik was opgesloten kreeg hij echter een vorm van amnestie. Op 13 juni 1478 vernietigde het Hof van Holland het vonnis waarmee 'Ailbrecht van Schagen', ridder, veroordeeld was tot het betalen van tienduizend leeuwen – reden waarom hij gevangen zat, hij kon of wou dat niet betalen – en herstelde hem in zijn vorige staat en goede naam. Het Hof handelde op grond van een brief van remissie van Maximiliaan van Oostenrijk en Maria van Bourgognen van 8 april daaraan voorafgaand. Remissie houdt kwijtschelding van straf, gratie.¹⁸⁾ En het Hof volgde dat bevel op.

Twee jaar later stierf hij volgens alle berichten toch in gevangenschap, op St. Barthelomeusdag, dat is 24 augustus 1480.

Waarom hij toen nog steeds in Medemblik verbleef is niet bekend.

noten bij deel 1:

- 1) J. Bregman, Schagen door de eeuwen heen (z.p., 1965) (diss.).
- 2) H. TH. M. Lambooy, M. G. Pigge, R. J. M. van de Pol, F. Timmer, Heerlijk Schagen, de geschiedenis van een Westfriese marktstad (Schagen, 1996).
- 3) F. Diederik en F. Timmer, Slot Schagen, De geschiedenis van het 'huys' van de heren en vrouwen van Schagen (Schagen, 2002).
- 4) D. Guldewagen en P. Steyn, Naam-register van de heeren van de regeering der stad Haarlem, van de Ministers van dien, ende van derzelve Commissien; als meede van eenige Ampten en Employen binnen dezelve (Haarlem 1733).
- 5) Leenkamer Graaf van Holland VIII Friesland 1254-1649: 02-03-1466, Albert van Schagen, oudste zoon, bij overdracht door heer Willem, bastaard van Holland, zijn vader, met diens lijftocht, LRK 117 c. Kenn., fol. 19-21.
- 6) D. Burger van Schoorel, Chronyk van de gantsche Heerlykheid van het Dorp Schagen (Schagen 1767). Opnieuw uitgegeven door de Historische Vereniging Schagen en omgeving. 1999.
- 7) NA, archiefinventaris 1.10.01, Collectie Van Aerssen 1410-1910, 13.03, inventarisnummer 353; akte d.d. 11 november 1465.
- 8) Zie Bregman, p.29, volgens deze Grote Raad van Mechelen, 793 bis 98/100.
- 9) Idem, Grote Raad van Mechelen, 793.48, 793.94 en Beroepen uit Holland nr. 100; het is overigens uit deze tekst niet duidelijk op te maken of Albert daadwerkelijk naar Neuss trok met genoemde krijgsmacht, of dat alleen maar van plan was, maar nooit daadwerkelijk uitvoerde; RAA, bibliotheekcollectie 25 D 17, chronologische lijsten van de geëxtendeerde sententiën berustende in het archief van de Grote Raad van Mechelen, vol. 1 1465 – 1504.
- 10) Dagvaarten Holland 1477 en Cornelis Aurelius, Die Chronyk van Hollandt, Zeelandt en Vriesland, Leiden 1517, dat XV capitel, folio 373 recto.
- 11) Cornelis Aurelius, Die Chronyk van Hollandt, Zeelandt en Vriesland, Leiden 1517, dat XV capitel, folio 373 recto
- 12) Brieven waarbij Maximiliaan Grave van Holland aan Jan van Schagen Hr. Willems zoon voor en ten behoeve van zijn nigte Jonkvr. Jooste van Schagen dochter van Hr Aelbrecht van Schagen

voor haar en haeren erve tot een onversterfelijk erfleen geeft eerstelijk de Heerlijkheid hooge ende lage van de Schager Cogge met de tienden en renten; Idem de visscherije vande Schager en Niedorper Cogge; Wijders nog dat hujs ende slot van Schagen met de hofstede en 't land alzo dat begrepen en bepoot staat met 5 geersen lands omtrend den voorsz. Huijse gelegen – In dato 13 november 1480 ; (NHA, toegangsnummer 133, inv.nr 45)

en

leenkamer Graaf van Holland VIII Friesland 1254-1649: 13-11-1480 - Jan van Schagen heer Willemsz. voor Josse van Schagen, zijn nicht, bij dode van Albert, haar vader.

- 13) Zie Bregman , blz. 30: "... omdat Josina reeds spoedig in het huwelijk trad met Wouter van Egmond , zoon van Willem em Johanna van Heemskerk. Op 21 december 1480 legde heer Wouter de eed af voor de leengoederen van zijn echtgenote (noot R.A. Haarlem, nr. 108); Zie ook NHA toegangsnummer 133, inv.nr.26: Akte van belening door Maximiliaan en Maria, van Josina van Beieren met de lenen van haar vader Albrecht van Schagen, 1480, authentiek extract. 1642, met retroactum.
- 14) Leenkamer Ruwiel 1277-1678: 18-5-1478: Heer Albert van Schagen voor de vrouwe van Schagen, zijn vrouw, nicht van de leenheer Wouter van Amstel van Mijnden, knaap, bij dode van Gijsbert van Nijenrode van Velsen, haar vader;
De Geer, blz. 112 (uitvrouw) Gijsbert van Nijenrode van Velsen sterft omtrent 1474, blz. 226, uitvrouw, Gijsbrecht van Nijenrode van Velsen sterft omtrent 1476
- 15) Albert wordt heer van Schagen in 1466, maar de vroedschap, de schepenen en de burgemeesters, kortom de bevolking van Schagen krijgt opdracht hem als hun heer te erkennen en doen dat dan ook pas eind 1473. Op 1 januari 1474 geeft Albert het charter uit waarin hij bevestigt dat zijn onderzaten hem 'hulde ende eedt gedaen' hebben (RAA, toegangsnummer NL-AmrRAA-63.1.1.001, inv. nr. 32)
- 16) Bregman, pag. 28, zonder verwijzing.
- 17) Janse 1998, p. 185 en 193.
- 18) NA, 1.10.01, collectie Van Aerssen 1418 – 1910, inv.nr. 13.03, 357

Geraadpleegd:

- W. van Gouthoven, D'oude Chronijcke ende Historien van Holland (met West-Vriesland) van Zeeland ende van Utrecht, 's- Graven-Hage 1636. fol. 554
- J.J.de Geer, Proeve eener geschiedenis van het geslacht Van Nyenrode uit oorspronkelijke stukken bewerkt, Utrecht 1851
- A. Janse, De Hollandse ridderschap omstreeks 1474. Een analyse van het register Valor Feodorum (in Jaarboek voor Middeleeuwse geschiedenis1, 1998, 163-204)
- Noordhollands Archief Haarlem, toegangsnummer 1, inventarisnummer 137.

Streamers bij deel 1:

- Albert gaf zich dus zonder slag of stoot over
- in gevangenschap in kasteel Medemblik
- of (be)vonden ze dat er 'een steekje los' was bij hem?

Illustraties:

Afb. 1; Slot Schagen (Roghman, 1466/1467)

Afb. 2; Kasteel Radboud, prent uit de 17^e eeuw (uit Slot Schagen)

Afb. 3; De kampementen bij belegering van de stad Neuss met in het midden 'de Hollanders' (16^e eeuw, Hof van Buysleyden, Mechelen)

Afb. 4; Albrecht van Beijeren, van Schagen, tweede heer van Schagen (Heerlijk Schagen)

Afb. 5; Albrecht van Beijeren, grootvader van Albrecht van Beijeren van Schagen) (uit Slot Schagen)

Albert van Beijeren van Schagen en Adriana van Nijenrode, deel 2

De Geer¹⁹⁾ noemt Albert krankzinnig, of bij vlagen krankzinnig. Dat is derhalve de overlevering in Utrecht. Zo is hij daar bekend gebleven. Ook in de kringen van de graaf, het Hof van Holland en in Schagen wordt hij gezien als iemand die de beheersing over zijn zinnen kwijt was geraakt. Hierboven is al opgemerkt dat dat mogelijk al eerder was opgevallen aan de bestuurderen van Schagen, en mogelijk al in het gezin van Willem van Beijeren van Schagen. Maar of er sprake was van krankzinnigheid in de klassieke betekenis van dat woord, is en blijft onduidelijk.

Hoe het ook zij, Albert van Beijeren van Schagen, tweede heer van Schagen, trouwt met Adriana van Nijenrode, ergens tussen 1460 en 1464, in de Buurkerk in Utrecht. Aldus de getuigenis van Beatrix, dochter van Hendrik van Nyvelt Willemsz. op 3 maart 1534 afgelegd voor het gerecht van de stad Utrecht²⁰⁾. Zij en een viertal andere familieleden of bekenden van de Van Nijenrode's legden een getuigenis af op verzoek van Frans en Ernst van Nijenrode, die de rechtmatigheid van de handelingen van een aangetrouwd familielid, Willem Turck, echtgenoot van Josine van Nijenrode, hun nicht, aanvochten.

Adriana van Nijenrode leed in haar jeugd aan een gebrek aan haar oor, men noemde dat 'St. Quirijs zeer'. Dat was voor haar ouders reden om haar 'geestelijk te maken' en in het klooster St. Cecilie in Utrecht te plaatsen. Na een jaar bleek zij echter genezen. Ze groeit verder op in het huis van haar ouders, Gijsbert van Nijenrode van Velsen en Geertruyt (Frederiks dochter) van Uijtenham/Utenham, dat staat tussen de Wittevrouwebrugge ende Plompentoren, in die 'huysinge dat nu die herberge van Oostbroek is', aldus Cunera de bastaarddochter van Wouter van Mijnden, 70 jaar oud, in een van de bovengenoemde getuigenissen, door haar afgelegd op 2 maart 1534. Haar werd gevraagd of ze meer wist over 'de afkomst van vrouw Josina, heeren Alberts dochter van Schagen'. Zij zal nog zeer jong zijnde Adriana van Nijenrode gekend hebben als moeder van Josina. Ze zal hen tussen 1464 en 1474 langs haar huis hebben zien komen. Josina zal niet ouder zijn geweest dan zij zelf.

De al genoemde Beatrix herinnert zich dat Adriana van Nijenrode en Albert van Schagen 'worden ondertrouwt in die Buurkerke. (Zij) Sijde, dat deeze heer Albert van Schagen naderhand al krankzinnig worden ende in Holland vastgezet worde; ende sterff zijn huysvrouw voorscreven ook binnen die selve huyzinge aen die pestilentie, die zij aan haar vinger hadde, op den zelve dag dat meester Uyt die Weert (Uten Weer) vicarius des Bisschops van Uytrecht, sterff, als sij omtrent oud was agt en dertig jaeren, twelck was omtrent twee of dragen dagen nadat Maximilianus die stadt Uytrecht inne hadde genomen, ende wort binnen Uytrecht begraven, zonder zeker te weeten waar, ende liet die Vroue van Schagen voornoemd haar, getuygen, die blader (gezwel) zien, die zij aan haar vinger hadde. Sijt, dat ter selver tijd, na (het) innemen dr stad van Uytrecht (7 september 1483), die heer van Egmond heer Alberts dochter, die Vrouwe van Schagen nu tegenwoordig, te manne gaf sijnen neve Wouter van Egmond, die na sijn dood te manne nam heer Joost van Borselen.'²¹⁾ Genoemde Beatrix vermeldde ook dat Adriana was gestorven aan de pest en in Utrecht werd begraven. Ze liet Beatrix van Mijnden 'die blader (gezwel) zien, die zij aan haar vinger hadde'. Ze stierf, 38 jaar oud, 'omtrent twee of drie dagen nadat Maximilianus die stadt Uytrecht inne hadde genomen'. Dat gebeurde op 7 september 1483.²²⁾

Op 11 maart 1535 werd er een getuigenis afgelegd door ene Ida genaamd Bijland, natuurlijke dochter van Hendrik van Nyenrode Johansz. Zij bevestigde wat door anderen al vermeld werd. Zij bleek Adriana van nabij te hebben gekend en vertelde dat Adriana 'een quade sprake' had, dat wil zeggen dat ze niet alle klanken kon uitspreken, o.a. de 'r', waardoor ze Luijsch zei in plaats van Ruijsch.

Cunera, dochter van Wouter van Mijnden, 'sijde dat sij wel gekent heeft Gijsbert van Nyenrode van Velsen ende sijne huysvrouwe, die zij met haren eenige dochter en den heere Albert van Schagen, haren man, op Croonenburg gesien heeft, alwaar sij ter kennisse gekomen waar.'²³⁾

Het bovenstaande houdt in dat Adriana van Nijenrode werd geboren in 1445. Als ze zoals vermeld in ongeveer 1460 - maar het kan ook 1464 zijn - in ondertrouw gingen, dan was Adriana op dat moment tussen 15 dan wel 19 jaar oud en Albrecht van Schagen tegen de dertig of begin dertig jaar oud. In die begintijd van hun huwelijk waren ze zeker regelmatig in Utrecht, omdat een van de getuigen vermeldde dat ze hen regelmatig langs haar huis zag lopen, op weg naar het centrum van de stad of op weg naar het ouderlijk huis van Adriana bij de Plompetoren.

Blijft het raadsel van Alberts 'krankzinnigheid'. Ook de woorden van zijn kleindochter Josina werpen daar geen licht op. Zij vertelde aan een van haar kamermeiden ooit – zoals die getuigde in het kader van een ander proces – dat zij een moeilijke jeugd had gekend.

In zijn getuigenis vermeldde meester Claas van Castricum, vice-cureijt van de parochiekerken van Haarlem tegenover de burgemeesteren, schepenen en de raad van Haarlem, gedagvaard door Frans en Ernst van Nijenrode:

"[...] Tuijghde voorts dat die voors. Vrouwe van Schagen hem gevraagd heeft gehadt off sij mit goeder consentie 't goet van haars moeders sijde gecomen was moghte maacken dat dit soude comen aan die naaste van haar moeders wegen dat oock op een tijt als sij bij inventaris beval haar goet te bewaaren Jan van Schagen in presentie van hem depositant ende Mr Lambrecht Jacobs soon sij haar hadde wijzeliicken ende clouckelijcke als eensdeels hair consentie ende ziele saligheijt aangaende eensdeels van titelijcke saacke heeft sij hem getuijge seer clouckelijcken gevraagd bijzonder dat haar consentie aangingck ende op d'antwoorde van hem depositant weder gerepliceert (= geantwoord) mit sulcke redene ende bewijs dattet hem getuijge verwonderde ende in saaijcke die de eerlijcheijt ende andere eerlijcke saijcke aangingen heeft hij getuijge haar mede soo clouck ende verstandigh gevonden dat hijs hem dickmaals verwonderde ende heeft sij hem oock dickmaals als te passe gebraght quaaam *alle haar geschiedenis wat haar overgecomen ende geschiet was van kints been off mit soo versche memorie verhaalt reght off eerst geschiet waare geweest* dat oock als hij getuijge bij haar geweest hadde ende naa drie off vier maande weder bij haar ontboden werdde soo verhaalde sij hem wel perfectelijck wat woorden hij tot haar gehadt hadde ende wat woorden sij met hem gehadt in de voorleede rijse [...]²⁴⁾

Dat vertelt ze hem aan het eind van haar leven en het staat haar nog helder voor de geest wat ze in haar jeugd had meegemaakt. Uit de woorden van deze vice-cureijt moet opnieuw blijken hoe helder van verstand Josina van Schagen was aan het eind van haar leven, ondanks het gegeven dat ze bij en tijd en wijle 'godsdienstige' bevliegingen had.

Hiermee is nog geenzins verklaard hoe en op welke wijze Albert van Schagen 'krankzinnig' was, of 'niet goed bij zijn hoofd', of recalcitrant, of gewoon een stijfkop. Daarover laat geen enkele historische bron zich verder uit. Evenmin als over zijn gevangenschap in Medemblik en de wijze waarop en de omstandigheden waaronder hij daar gevangen 'zat'. We weten niet of zijn vrouw daar bij hem was, of in Utrecht woonde. Hoewel dat laatste gezien de getuigenissen opgespoord door De Geer – hierboven vermeld - het laatste waarschijnlijk maken.

[[[[kader

Karel de Stoute wilde de vele delen van zijn bezit zoveel mogelijk aaneengesloten maken. Iets waarmee zijn vader Philips de Goede eveneens zijn gehele bestuurlijke leven bezig was geweest. Om zijn oostgrens goed te beschermen en ook voet aan de grond te krijgen in het Duitse gebied wilde hij de stad Neuss, vlak boven Keulen, liggend aan de Rijn of vlakbij de Rijn, in zijn bezit krijgen. Daartoe sloeg hij eind juli 1474 het beleg om de stad. Neuss gaf zich echter niet alleen niet over, maar verdedigde zich fel en langdurig. Vanaf een zeker moment vond de Duitse keizer de tijd gekomen om

zich met de belegering te bemoeien en een poging te ondernemen de stad te ontzetten. Uiteindelijk gaf Karel de Stoute de strijd op en trok zijn troepen terug, toegevend dat zijn plan was mislukt. Hij had de stad grote schade berokkend, het had vele duizenden manschappen het leven gekost, en zeer veel geld. Toen Karel vernam dat de Duitse keizer zich ermee ging bemoeien, had hij ook al zijn Hollandse reserves aangesproken en opgeroepen. Dat was de reden dat Willem van Schagen met een contingent Haarlemmers naar Neuss trok en ook Albert van Schagen zich genoodzaakt zag zijn steentje bij te dragen, een iets groter steentje dan waartoe hij verplicht was, volgens Bregman.]]]]]]

Noten bij deel 2:

- 19) J. Bregman, Schagen door de eeuwen heen (z.p., 1965) (diss.).
- 20) H. TH. M. Lambooi, M. G. Pigge, R. J. M. van de Pol, F. Timmer, Heerlijk Schagen, de geschiedenis van een Westfrieze marktstad (Schagen, 1996).
- 21) F. Diederik en F. Timmer, Slot Schagen, De geschiedenis van het 'huys' van de heren en vrouwen van Schagen (Schagen, 2002).
- 22) D. Guldegewagen en P. Steyn, Naam-register van de heeren van de regeering der stad Haarlem, van de Ministers van dien, ende van derzelve Commissien; als meede van eenige Ampten en Employen binnen dezelve (Haarlem 1733).
- 23) Leenkamer Graaf van Holland VIII Friesland 1254-1649: 02-03-1466, Albert van Schagen, oudste zoon, bij overdracht door heer Willem, bastaard van Holland, zijn vader, met diens lijftocht, LRK 117 c. Kenn., fol. 19-21.
- 24) D. Burger van Schoorel, Chronyk van de gantsche Heerlykheid van het Dorp Schagen (Schagen 1767). Opnieuw uitgegeven door de Historische Vereniging Schagen en omgeving. 1999.
- 25) NA, archiefinventaris 1.10.01, Collectie Van Aerssen 1410-1910, 13.03, inventarisnummer 353; akte d.d. 11 november 1465.
- 26) Zie Bregman, p.29, volgens deze Grote Raad van Mechelen, 793 bis 98/100.
- 27) Idem, Grote Raad van Mechelen, 793.48, 793.94 en Beroepen uit Holland nr. 100; RAA, bibliotheekcollectie 25 D 17, chronologische lijsten van de geëxtendeerde sententiën berustende in het archief van de Grote Raad van Mechelen, vol. 1 1465 – 1504.
- 28) Dagvaarten Holland 1477 en Cornelis Aurelius, Die Chronyk van Hollandt, Zeelandt en Vriesland, Leiden 1517, dat XV capitel, folio 373 recto.
- 29) Cornelis Aurelius, Die Chronyk van Hollandt, Zeelandt en Vriesland, Leiden 1517, dat XV capitel, folio 373 recto
- 30) Brieven waarbij Maximiliaan Grave van Holland aan Jan van Schagen Hr. Willems zoon voor en ten behoeve van zijn nigte Jonkvr. Jooste van Schagen dochter van Hr Aelbrecht van Schagen voor haar en haeren erve tot een onversterfelijk erfleen geeft eerstelijk de Heerlijkheid hooge ende lage van de Schager Cogge met de tienden en renten; Idem de visscherij vande Schager en Niedorper Cogge; Wijders nog dat huijs ende slot van Schagen met de hofstede en 't land alzo dat begrepen en bepoot staat met 5 geersen lands omtrend den voorsz. Huijse gelegen – In dato 13 november 1480 ; (NHA, toegangsnummer 133, inv.nr 45)
en
leenkamer Graaf van Holland VIII Friesland 1254-1649: 13-11-1480 - Jan van Schagen heer Willemsz. voor Josse van Schagen, zijn nicht, bij dode van Albert, haar vader.
- 31) Zie Bregman , blz. 30: "... omdat Josina reeds spoedig in het huwelijk trad met Wouter van Egmond , zoon van Willem em Johanna van Heemskerk. Op 21 december 1480 legde heer Wouter de eed af voor de leengoederen van zijn echtgenote (noot R.A. Haarlem, nr. 108); Zie ook NHA toegangsnummer 133, inv.nr.26: Akte van belening door Maximiliaan en Maria, van Josina van Beieren met de lenen van haar vader Albrecht van Schagen, 1480, authentiek extract. 1642, met retroactum.

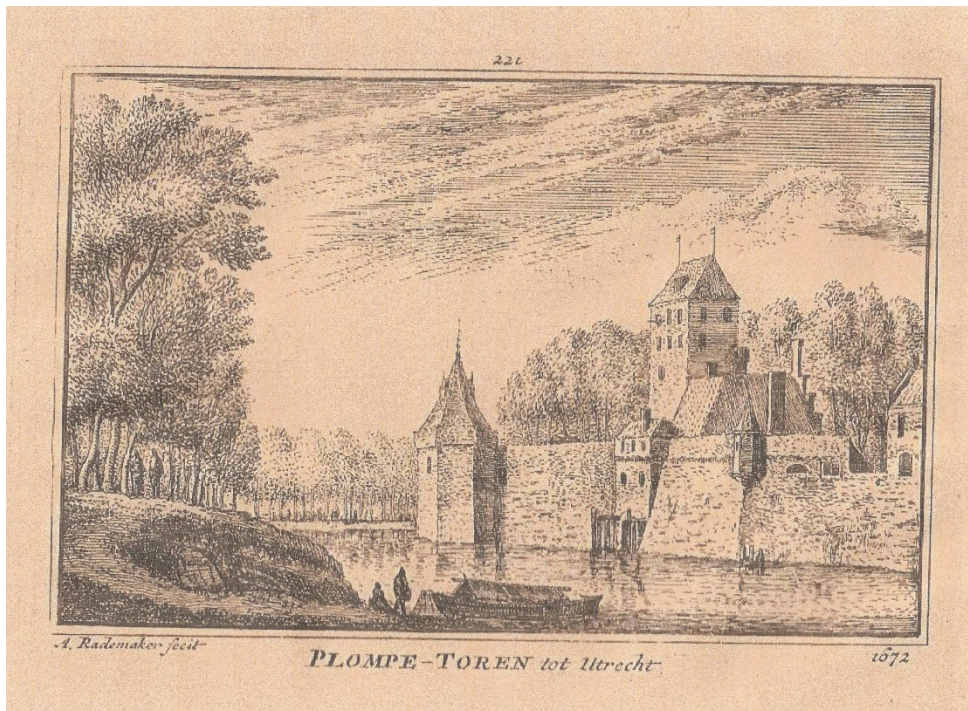
- 32) Leenkamer Ruwiel 1277-1678: 18-5-1478: Heer Albert van Schagen voor de vrouwe van Schagen, zijn vrouw, nicht van de leenheer Wouter van Amstel van Mijnden, knaap, bij dode van Gijsbert van Nijenrode van Velsen, haar vader;
De Geer, blz. 112 (uitvrouw) Gijsbert van Nijenrode van Velsen sterft omtrent 1474, blz. 226, uitvrouw, Gijsbrecht van Nijenrode van Velsen sterft omtrent 1476
- 33) Albert wordt heer van Schagen in 1466, maar de vroedschap, de schepenen en de burgemeesters, kortom de bevolking van Schagen krijgt opdracht hem als hun heer te erkennen en doen dat dan ook pas eind 1473. Op 1 januari 1474 geeft Albert het charter uit waarin hij bevestigt dat zijn onderzaten hem 'hulde ende eedt gedaen' hebben (RAA, toegangsnummer NL-AmrRAA-63.1.1.001, inv. nr. 32)
- 34) Bregman, pag. 28, zonder verwijzing.
- 35) Janse 1998, p. 185 en 193.
- 36) NA, 1.10.01, collectie Van Aerssen 1418 – 1910, inv.nr. 13.03, 357
- 37) De Geer 1851, 27, 172 (Waar De Geer abusievelijk graaf Willem van Beieren de grootvader van Albert noemt en waar hij veronderstelt dat Albert de krankzinnigheid had overgeërfd van deze Willem, die ook krankzinnig werd)
- 38) De Geer, 27, 69.
- 39) De Geer, 69.
- 40) De Geer, 75,76
- 41) De Geer, 69
- 42) NHA, toegangsnummer 1, inv.nr. 137, folio 21r

Geraadpleegd:

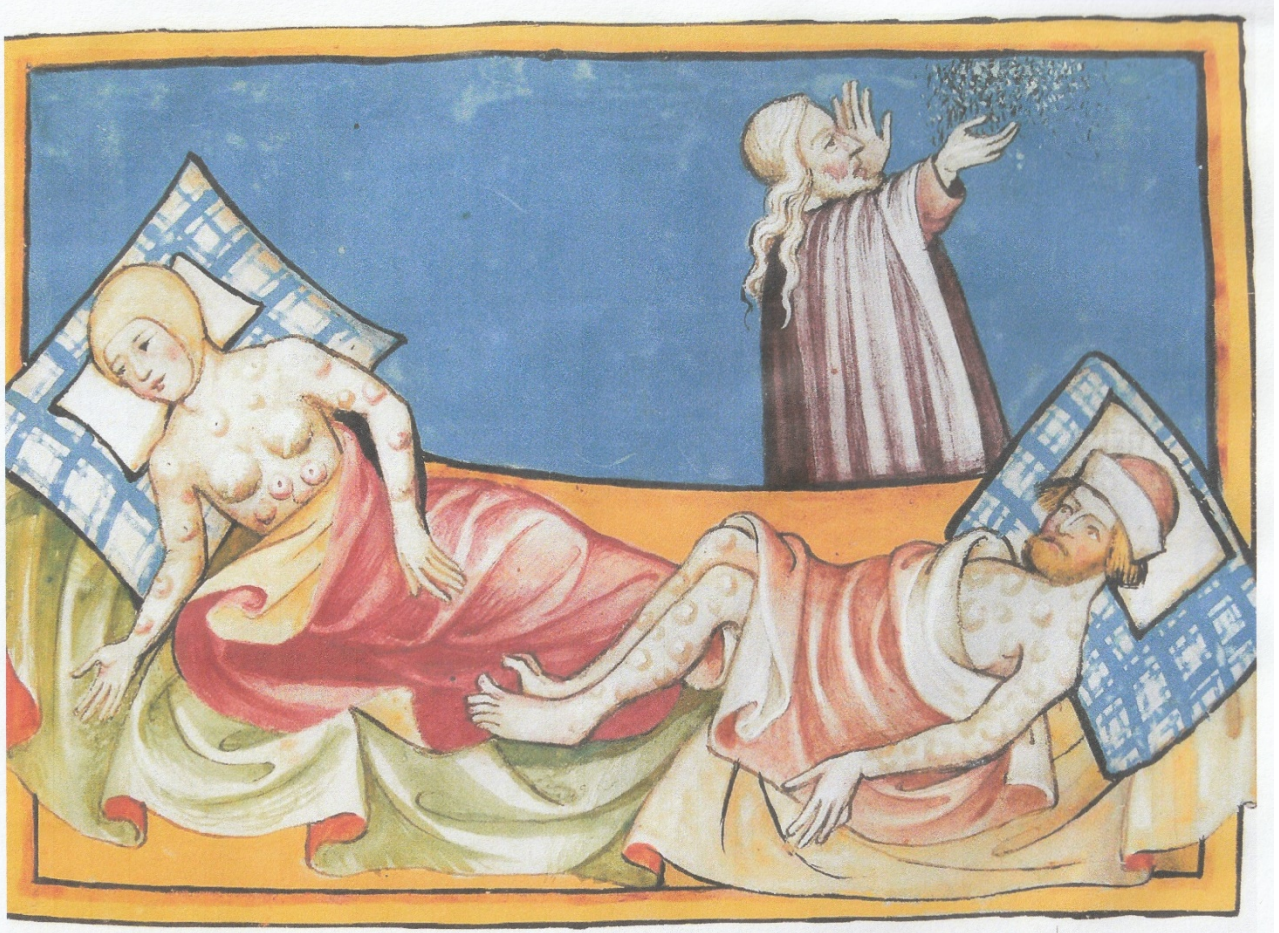
- W. van Gouthoven, D'oude Chronijcke ende Historien van Holland (met West-Vriesland) van Zeeland ende van Utrecht, 's- Graven-Hage 1636. fol. 554
- J.J.de Geer, Proeve eener geschiedenis van het geslacht Van Nyenrode uit oorspronkelijke stukken bewerkt, Utrecht 1851
- A. Janse, De Hollandse ridderschap omstreeks 1474. Een analyse van het register Valor Feodorum (in Jaarboek voor Middeleeuwse geschiedenis1, 1998, 163-204)
- Noordhollands Archief Haarlem, toegangsnummer 1, inventarisnummer 137.

Streamers bij deel 2:

- men noemde dat St. Quirijns zeer
- ze liet ... die blader (het gezwel) zien
- ... dat Adriana 'een quade sprake'had, ze kon de 'r' niet zeggen

Afb. 1; Utrecht, de Plompe-toren, in de buurt waarvan de ouders van Adriana van Nijenrode een huis hadden (Rademaker)

Afb. 2; Pest of pokken, dat is niet zeker; Egyptian plague of boils, in the Toggenburg Bible

Afb. 3; Kasteel Nijenrode

Afb. 4; Josina van Beijeren van Schagen, vrouwe van Schagen dochter van Albert van Beijeren van Schagen en Adriana van Nijenrode (Slot Schagen)

Steen en Houten in Utrecht

DE PLOMPE TOREN.

aan de Sted.

Afb. 5; Utrecht, de Plompe-toren, in de buurt waarvan de ouders van Adriana van Nijenrode een huis hadden

Afb. 6; Bisschop David van Bourgondië, bisschop in de tijd dat Albert van Schagen en Adriana van Nijenrode in Utrecht verbleven

Afb. 7; De Wittevrouwen poort en – brug, anno 1646. Over die brug ging met Utrecht in, vlakbij die brug stond de woning van Gijsbrecht van Nijenrode van Velsen en Geertruid Utenham, de vader en moeder van Adriana van Nijenrode